

perustaa tutkimusryhmä, joka jatkaisi työryhmän mietinnön pohjalta suomen pedagogisen kieliopin hahmottelua ja selvittäisi kielenopetuksen perusteet. Mietintö on nimittäin kieliasultaan ja ajatuksiltaan siinä määrin keskeneräinen, että pedagogisen kieliopin työstäminen opetukselle kelvolliseksi vaatii vielä runsaasti ennen kaikkea soveltavaa tutkimusta.

SAKARI VIHONEN

Kotikielen Seuran lausunto kielioppityöryhmän mietinnöstä

Annettu opetusministeriölle
29. syyskuuta 1994

Pyynnöstä annamme kunnioittavasti seuraavan lausunnon kielioppityöryhmän mietinnöstä ja siinä esitetyistä jatkotoimenpiteistä.

Opetusministeriön asettaman kielioppityöryhmän mietintö *Kieli ja sen kieliopit. Opetuksen suuntaviivoja* on merkittävä kannanotto äidinkielenopetuksen sisältöihin, joissa kielitieteellisen aineksen osuus on vuosi vuodelta vähentynyt. Mietintöä ei ole tarkoitettu korvaamaan äidinkielen tämänhetkisiä oppisisältöjä, vaan täydentämään kieliopin ja kielitieteen osuutta niissä. Kielitieteen ja suomen kielen tutkimuksen kehitys on ollut viime vuosina nopeaa. Tämä ei kuitenkaan ole paljon vaikuttanut äidinkielen kouluopetukseen: siinä missä vaikkapa luonnontieteiden uudet tutkimustulokset ovat pian löytäneet tiensä kouluun, on kieliopin opetuksessa pysytelty hyvin perinteisessä kielinäkemyksessä. Koulukieliopille on ollut ominaista kielen jäännöksetön luokittaminen, tiukka normatiivisuus ja kielen yhden rekisterin nostaminen muiden yläpuolelle. Kielen tieteellisten tarkastelutapojen kehitys on kuitenkin otettava huomioon

myös kouluopetuksessa. Kielioppityöryhmä pyrkii mietinnöllään edistämään tätä suuntausta.

Perinteistä koulukielioppia on ehkä ollut helppo opettaa, mutta oppilaita on ollut vaikea motivoida sen monenlaisten normien opetteluun. Tästä syystä kieliopin opetus on voinut jäädä eritoten lukiossa vähälle. Kielioppityöryhmä osoittaa mietinnössään vakuuttavasti, että kielitieteen peruskäsitteet ovat koulussa käyttökelpoisia ja tarpeellisia niin äidinkielen kuin vieraidenkin kielten opetuksessa. Työryhmä hahmottelee uudenlaista koulukielioppia, jossa on otettu huomioon kielitieteen kehitys ja monipuolistuminen viime vuosikymmeninä. Kieliopin käsitteen monikasvoisuutta ja kielen kuvauksen erilaisia mahdollisuuksia valaisevat kieliopin historiaa käsittelevä luku 2 ja eri kielioppimallien esittelyt luvussa 3.

Mietinnön ytimenä on luvussa 4 esiteltävä pedagoginen kielioppi, jossa on luovuttu kielen jäännöksettömästä jäsennyksestä ja omaksuttu näkemys kieliopillisten kategorioiden prototyypisyydestä. Kun perinteisen kieliopin kategorioita väljennetään ja niiden suhteellisuus tunnustetaan, kieliopista tulee intuitiivisesti ymmärrettävämpää, ja tällöin sen opettaminenkin on paremmin perusteltavissa. Työryhmä ehdottaa etenkin toistaiseksi vähän hyödynnettyjen semantiikan, tekstintutkimuksen ja pragmatiikan käsitteiden ja menetelmien lisäämistä kieliopin opetuksessa. Merkityksiä, tekstejä ja kielen käyttöä eri tilanteissa havainnoimalla oppilas voi tiedostua kielestään uudella tavalla.

Uutta pedagogisessa kieliopissa on myös kielen eri rekisterien tasavertainen huomioonottaminen ja puhekielen nostaminen analyysin kohteeksi kirjoitetun kielen rinnalle. Kielitiedon opetus pohjaa sekä oppilaan omaan arkikieleen (puhekieleen) että (puhuttuun ja kirjoitettuun) yleiskieleen. Uuden koulukieliopin tavoitteena on osoittaa, että kirjoitetun ja puhutun kielen kieliopit ovat monessa kohdin erilaisia ja että kielen eri käyttötilanteissa käytetään erilaisia rekistereitä, joiden valintaa säätelevät kontekstin, tekstilajin ja tilanteen vaatimukset. Eri rekisterit eivät silti ole eriarvoisia.

Puhekieli sopii lähiviestintään, kirja- tai yleiskieli virallisempiin käyttöyhteyksiin.

Luvussa 5 kielioppityöryhmä luo katsauksen suomen kirjakielen kehittämisen ja kielenhuollon historiaan. Tässä yhteydessä valaistetaan myös kielenhuollon nykyisiä periaatteita, joita ohjaa se tervejärkinen näkemys, että kielen vähittäinen muuttuminen edellyttää myös normien muuttamista. Keskustelua kielenhuollon normeista ja niiden asemasta koulukieliopissa ja laajemminkin yhteiskunnassa on syytä jatkaa. Kouluun tällainen pohdiskelu sopii hyvin ja on niivottavissa esim. historian ja yhteiskuntaopin opetukseen.

Työryhmä selvittelee mietinnössään myös äidinkielen kieliopin opetuksen yhtymäkohtia vieraiden kielten opetukseen ja suomen kielen opetukseen vieraana kielenä. Suomen kieltä suhteessa muihin kieliin käsittelevä luku 6 on vertaileva katsaus suomen kielen ominaispiirteisiin. Kun suomea opetetaan nykyään entistä enemmän toisena ja vieraana kielenä, on välttämätöntä kiinnittää suomen kielioppiin huomiota myös tästä näkökulmasta. Työryhmän tavoin korostamme sitä, että suomen kielen opetus vieraana kielenä on oma erikoisalansa, joka edellyttää sekä omaa tutkimusta että erikoistunutta opettajankoulutusta.

Luvun 7 (Suomi muuttuvana kieliyhteisönä) käsittelemät asiat kuuluvat nyky-suomalaisen yleissivistykseen. Ihmisen on oltava tietoinen oman elinympäristönsä kieliloista ja niiden historiallisesta taustasta. Sanomattakin on selvää, että äidinkielenopetuksen tehtäviin kuuluu edelleen perustietojen antaminen myös suomen kielen historiasta, suomen sukukielistä sekä murteista ja muusta alueellisesta variaatiosta, joihin aiheisiin työryhmä ei mietinnössään ole puuttanut.

Mietintönsä lopuksi kielioppityöryhmä on kartoittanut suomen kielen asemaan liittyviä konkreettisia puutteita, joiden korjaaminen vaatisi lisää tutkimusta. Työryhmä ehdottaa useiden tutkimushankkeiden käynnistämistä.

Kotikielen Seura kannattaa työryhmän ehdotusta, että opetusministeriö asettaisi

tutkimusryhmän, jonka tehtävänä on kirjoittaa suomen kielen deskriptiivinen kielioppi. Suomen kielestä tarvitaan ajantasainen deskriptiivinen kuvaus niin kielenopetuksen kuin -tutkimuksenkin tarpeisiin. Tästä kieliopista olisi välttämätöntä tehdä sekä suomen- että muunkielinen versio, jotta se olisi kaikkien suomen kieltä koskevaa tietoa tarvitsevien käytettävissä. Tämän tiedon tarve kasvaa entisestään, jos Suomesta tulee Euroopan unionin jäsen ja suomesta yksi unionin virallisista kielistä. Kieliopin kirjoittaminen Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa on mielestämme luonteva ratkaisu. Luonnollisia yhteistyökumppaneita hankkeessa ovat yliopistojen suomen kielen laitokset, joissa on runsaasti kielitieteellistä asiantuntemusta tämän tyyppiseen tutkimukseen. Kotikielen Seura vetoaa opetusministeriöön, että se edistäisi mahdollisuuksia tutkimuskeskuksen ja yliopistojen laitosten joustavaan yhteistyöhön. Deskriptiivisen kieliopin tutkimushanke on saatava käyntiin ensi tilassa.

Työryhmän toinen konkreettinen ehdotus koskee suomen sanojen rektion selvittelyä. Systemaattista tietoa rektioista tarvitaan erityisesti suomen kielen ulkomaalaisopetuksessa. Kotikielen Seura kannattaa sellaisen tutkimushankkeen käynnistämistä, jossa selvitetään nyky-suomen sanojen rektioita ja niiden muuttumiseen kytkeytyviä sijajärjestelmän muutoksia. Tässä yhteydessä mahdollisesti syntyvän rektioanikirjan kirjoittamiseen on leksikografista asiantuntemusta Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa, mutta sanakirja olisi valmistettava yhteistyössä suomea toisena ja vieraana kielenä opettavien ja tutkivien kanssa.

Työryhmän ehdottama kolmas, tekstilajien kehittämistä käsittelevä tutkimushanke on mielenkiintoinen, laaja-alainen ja vaativa. Kuten mietintökin osoittaa, tekstintutkimus kytkeytyy parhaimmillaan kiinteästi kielen morfosyntaktiseen analyysiin. Tekstilajien tutkimushanke merkitsee näin ollen samalla sen selvittämistä, miten kieliopilliset rakenteet ovat kiteytyneet ja eriytyneet kirjoitetun suomen historiassa. Tutkimus kattaisi suomen kielen kirjallisen

Opetus

käytön kaikki kehitysvaiheet. Tämäkin hanke olisi luontevaa toteuttaa Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja yliopistojen laitosten yhteistyönä. Kotikielen Seura kannattaa laajan tekstilajien kehittymistä koskevan tutkimushankkeen käynnistämistä.

Neljänneksi kielioppityöryhmä ehdottaa suomen kielen normitusperiaatteiden uudelleenarviointia, joka toteutettaisiin joko Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa tai Suomen Akatemian tutkimushankkeena. On tärkeää saada lisää tietoa siitä, miten nykykirjakielen on päädytty, varsinkin kun suomesta jouduttiin aikoinaan tekemään kirjakieli hyvin lyhyessä ajassa. Kannatamme tätä hanketta, jonka alaan kuuluisi myös puhe- ja kirjakielen suhteiden selvittäminen, ja korostamme, että siinä tulisi kiinnittää erityistä huomiota suomen nykyisen puhekielen alueelliseen variaatioon.

Kotikielen Seura tukee kaikkia muitakin kielioppityöryhmän mietinnössään ehdottamia jatkotoimenpiteitä. Toivomme, että opetusministeriö omalta osaltaan edistää näiden hankkeiden toteuttamista mm. siten, että yhteistyö yliopistojen laitosten ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kesken olisi käytännössä mahdollista. Tämä tarkoittaa paitsi projektirahoitusta ja tutkijoiden työpanosten tarkoituksenmukaista suuntaamista hankkeisiin myös yliopisto-opetuksen ja opinnäytteiden teon kytkemistä hankkeiden piiriin. Edellytämme, että hankkeissa käytetään hyväksi kaikkea sitä asiantuntemusta, jota on saatavilla. Hankkeisiin palkattavien tulisi olla tieteellisen koulutuksen saaneita ja tutkimusta ansiokkaasti harjoittaneita suomen kielen ja lingvistiikan ammattilaisia.

Kielioppityöryhmän mietintö ajantasaistaa kieliopin opetussisällön nykykielitieteen käsityksiä vastaavaksi. Sen asiasisältö on käsitteäksemme hyvin sovellettavissa kouluopetukseen. Toivomme, että mietinnön anti välittyy äidinkielen opetussuunnitelmiin ja oppikirjoihin, myös jo käytössä olevien oppikirjasarjojen uusiin painoksiin. Kieliopin opetuksen turvaamiseksi on pyrittävä huolehtimaan entistä paremmin siitä, että opet-

tajat pysyvät uuden kielitieteellisen tutkimustiedon tasalla. Niinpä kannatamme erityisen lämpimästi työryhmän ehdotusta eri kieliaineiden opettajien yhteisestä kielitieteellisestä täydennyskoulutuksesta.